

quo divisibilis reddatur, et de illo rursus fiet idem argumentum an sit divisibilis, vel indivisibilis et sic in infinitum. Si vero dicatur unionem esse divisibilem per partes, ruit fundamentum nostræ sententiæ, jam enim ponimus partes in unione, et ita si in illa non repugnat non obstante individuatione ejus in eadem parte subjecti, cur repugnabit diversas partes qualitatis dari in eadem parte subjecti? Imo hinc deducitur argumentum contra nostram sententiam, quia per motum intensionis non solum acquiruntur indivisibilia, sed etiam partes secundum distantiam, et latitudinem quam habet. Postquam ergo acquisivit gradum ut duo verbi gratia, immediate post non potest acquirere aliquid indivisibile, sed divisibile: illud ergo divisibile, vel est pars modi, vel qualitatis, si qualitatis, habemus intentum; si modi, ergo modus est divisibilis, et consequenter etiam res unita.

Respondetur unionem qualitatis intensionis esse unicam, et eandem entitative, sicut et ipsa forma unita, cui omnino proportionatur, esse autem divisibilem terminative, et respective, quatenus facit majorem, vel minorem unitatem subjecti, cum forma, eo quod magis illi assimilatur, et tollitur confusio potentialitatis, quæ est in subjecto ad plura et reducitur ad majorem subjectionem ad ipsam formam, quod est facere majorem unitatem, et convenientiam cum illa. Ut enim supra diximus duos effectus sortitur forma ex unione, primus est habere existentiam dependentem a subjecto cui unitur, et quantum ad hoc diximus non variatur unio, quia existentia sequitur ipsam entitatem formæ, quæ entitas indivisibiliter est eadem ut dictum est: secundus effectus est facere unitatem, et conve-

nientiam cum subjecto, et in hoc admittit latitudinem, non in ipsa entitate unionis, quæ non distinguitur a forma, sed in ipsa terminatione et respectu majoris convenientiæ. Neque hoc est dare modum modi, vel procedere in infinitum, sed ipsa qualitas unita diversimode perficitur in unitate, quam facit unio quantum ad ejus terminationem qua fit major convenientia ejus cum subjecto reducendo confusionem potentialitatis ad unitatem formæ; et sic non restat alius modus unionis, sed alius effectus ipsius unionis secundum diversam terminationem ad subjectum, et diversam unitatem, quam facit cum illo, et in hac terminatione, seu effecta participationis, et convenientiæ unio illa divisibilis est, et hoc est virtualiter esse divisibilem, id est, ratione effectus, et terminationis, entitative autem esse divisibilem, id est, ex parte entitatis, seu formæ unitæ. In istis autem effectibus, seu terminationibus non est dare plures simul in subjecto, sed successive, quia cum intenditur qualitas, destruitur præcedens terminatio gradus remissi, et acquiritur nova, quæ perfectior est, et continet totam rationem præcedentis gradus, sicut figura tetragonum continet trigonum, id est, figura sex angulorum figuram trium, et sicut in quantitate quando crescit, destruitur præcedens terminatio, et inducitur nova, non autem duæ terminationes sunt simul, nec duæ figuræ, et sic nunquam salvatur quod duo modi, vel duæ terminationes solo numero distinctæ sint simul eadem parte subjecti.

Ad instantiam quæ fit ex parte motus intensionis, respondetur quod licet qualibet terminatio gradualis sit indivisibilis, tamen inter unam terminationem, et aliam datur transitus per modum latitudinis,

et distantie in fieri, non quia sint partes qualitatis acquirendæ inter modum et modum, sed quia ipse modus, qui acquiritur dum est in fieri, est per modum divisibilem, dum est in facto esse, est per modum indivisibilem, sicut in motu locali, mutatum esse est indivisibile, et inter duo mutata esse non dantur partes permanentes, sed fluxus et fieri, quod per mutatum esse terminatur, et constituitur in facto esse, nec enim proceditur de uno indivisibili ad aliud immediate, sed mediante fluxu et fieri, quod habet latitudinem vincendam. Quare non oportet ad motum sive localem, sive alterationis assignare plures uniones partiales, nec plures partes qualitatis permanentes et in facto esse simul, sed solum in fieri, et tendentia, qua de uno termino, et mutato esse transitur ad aliud per fluxum, et tendentiam, et cum datur alteratio in qualitate de uno extremo ad aliud, seu de qualitate unius speciei ad aliam, et transitur per diversas species medias, inter quamlibet speciem mediam datur motus, et tamen non acquiruntur partes intermedie, sed de una specie fit transitus ad aliam, medium autem non est species aliqua partialis, quæ ibi inveniatur, sed ipsum fieri qualitatis, et fluxus, tendens de uno extremo ad aliud est latitudo ipsa vincenda per motum, quia inter quodlibet factum esse datur fieri. Si ergo non est necesse in intensione signare indivisibilia, et partes entitativas permanentes, quarum una addatur ad aliam, et componat cum alia, sed sufficit dari transitum successivum, et fluxum, seu fieri de una terminatione ad aliam: sicut cum in quantitate tollitur una superficies terminans, et transitur ad aliam, immediate post non invenitur terminatio, siquidem immediate post sequitur pars, sed invenitur tendentia ad ter-

minationem, id est, ad aliam superficiem. Quæ vero ab oppositæ sententiæ Auctoribus de partibus permanentibus qualitatis, et indivisibilibus eas unientibus dicuntur, est facere qualitatem sicut continuum, et ad modum augmenti extensivi quantitatis, sicut D. Thomas dixit imaginari eos qui qualitatem per additionem augeri putant in I, dist. XVII, quæst. II, artic. II.

QUÆSTIO V.

DE ACTIONE, ET REACTIONE.

De actione, et reactione agit Aristoteles a capite sexto hujus libri usque ad decimum. Nos autem agimus de illa immediate post tractatum de intensione, quia reactio, et repassio est generalis quedam conditio in alterationibus physicis, et ad corruptionem tendentibus, mixtio autem et similiter condensatio, et rarefactio sunt alterationes minus generaliter convenientes, et ideo de illis agemus post actionem, et reactionem.

ARTICULUS I.

Utrum aliquid possit agere in se ipsum saltem per accidens?

Hæc est prima conditio requisita ad actionem, et reactionem, scilicet ut non sit identitas inter agens et passum, et quod talis conditio requiratur ad agendum per se, et directe in aliquod passum tractavimus VII Physic. q. XXII, an vero saltem per accidens, et quasi consecutive possit aliquid agere in se ipsum, quod scilicet agendo in aliud reflectitur ad se ipsum, in præsentia tractabimus; hoc enim fit, vel per reflexionem, vel per anUPER-

tasim. Prius oportet fundamenta illa, quæ tradidimus in VII Phys. in præsentibus uberior explicare, ex illis enim dependet tota hujus veritatis resolutio.

Igitur tanquam certum in Philosophia proposuimus præfato loco illud axioma Aristotelis tenendum esse *quod omne quod movetur ab alio movetur*, quod diximus verificari universaliter de omni agente per motum, seu procedente de potentia ad actum, explicaturque a D. Thoma de eo quod movet, et movetur per se primo, ad excludendum id quod se movet ratione partium, ita ut una pars sit movens, et alia sit mota, tale enim mobile dicitur non movere, nec moveri per se primo, sed per partem, id autem quod convenit alicui per partem non convenit per se primo, imo motum in partem nominat Philosophus motum per accidens in V Physicor. quia ipsi toti convenit per aliud, id est, per ipsam partem quæ distinguitur a toto: alioquin si intelligimus illud axioma, quod omne quod movetur ab alio movetur, id est, ab alio supposito distincto, falsificaretur in viventibus, quibus una pars movet aliam, vel ex uno actu proceditur ad alium, et sic dicuntur movere se ipsa. Intelligitur ergo prædictum axioma quod omne quod movetur, non primo et per se ipsum, sed ab alio movetur, sive sit aliud tanquam quoddam distinctum, sive sit tanquam pars, vel tanquam actus diversus ex actu finis fit motus ad media, ex principiis ad conclusiones: quod autem eadem res primo et per se sit movens, et mota est impossibile, et hoc dicimus esse habendum pro principio in Philosophia, quia fundatur in ipsa essentiali natura motus, quæ est de quodam in quiddam, de potentia ad actum, id est, per id quod habet de actu ad id ad quod est in potentia. Unde

Philosophus in præsentibus libro primo de Generat. tex. XLVIII, intulit contra Democritum, quod si simile ageret in simile, etiam idem ageret in seipsum, quasi hoc sit maximum inconveniens, nec possit ullo modo admitti.

Ex duplici tamen capite potest hoc axioma enervari, et restringi. Primo, dicendo quod non potest idem agere in seipsum, et in eandem partem motu generativo, vel corruptivo, nihil enim potest se generare, vel se destruere, aliis tamen motibus ut locali, et augmentationis, et multo magis motibus spiritualibus potest idem agere in seipsum, et se movere. Secundo, quod non potest idem agere in seipsum, vel se movere secundum eandem rationem, bene tamen secundum diversam, id est, secundum quod est in actu potest se movere, et secundum quod est in potentia moveri. Nec sequitur quod erit simul in actu, et potentia eodem modo, sed virtualiter in actu, et formaliter in potentia. In summa sufficit habere virtutem activam in se, ut possit agere in seipsum tanquam in subjectum, et per formam in materiam et favet S. Thomas quæstion. VIII de Verit. articulo VI ad 7, ubi inquit: « Quod licet aliquid quod est in potentia essentiali, non possit seipsum reducere ad actum, sed per aliud, tamen quod est in potentia accidentali sicut habens habitum, dum non considerat, potest per seipsum exire in actum, nisi dicatur quod reducitur in actum per voluntatem, qua movetur ad actum considerandum. » Quod vero dicitur requiri ad motum, quod ex una parte motus transeat ad aliam, et ideo prius ipsa virtus movens debet esse in actu mota, quam moveat, et immutat id quod est in potentia non cogimur intelligere de actu motus, quo constituitur movens in actu,

sed de ipso motu qui est effectus, qui cum successive fiat, prius attingitur pars, quam alia, et sic dicitur exire de uno in aliud.

Nihilominus explicationes istæ sufficientes non sunt, sed intelligi debet propositio allata in tota sua latitudine, et universalitate in quo cunque genere motus; atque ita ubi invenitur progressio de potentia ad actum, oportet quod quod non moveat seipsum secundum eundem actum. Nec sufficit habere virtutem operativum per quam dicatur aliquid esse in actu ad movendum seipsum ut est subjectum receptum motus, sed oportet quod constituitur in actu ultra ipsam virtutem per aliquem motum, quo moveatur ad aliam partem motus, vel ad alium actum. Et hunc motum per quem est in actu ad movendum, non potest ab ipsamet virtute habere, si quidem illa ut operetur, exigit motum, ergo quando primo operatur, ab alio habet illum, a se enim habere non potest nisi operando, nec operari nisi supponendo motum. Ratio hujus est, quia virtus movens, et agens solum est principium *quo* agendi, et similiter est de se indifferens, et in potentia ad plures actiones saltem in individuo. Ex eo autem quod est principium *quo*, sequitur quod non sit movens, sed ratio qua aliquid movet, quia omne principium *quo* debet esse alicujus quod se habet ut principium *quod*; unde illud quod movet, est subjectum in quo est talis virtus, ergo oportet quod concurrat cum tali virtute activa, non ut in potentia, neque ut patiens ab ipsa, sed in actu et ut principium *quod*, atque adeo prout sic non patitur a tali virtute sed agit mediante illa. Nec oppositum potest percipi, nisi imaginando, quod calor non autem ipsum calidum est calefaciens, seu movens, quod est dicere calorem non esse principium

quo calefaciendi, quia principium *quo* est id, quod aliquid est ratio agendi, et sic supponit alterum cui conjungitur ut agenti, et moventi *quod* per talem calorem: nunquam ergo virtus quæ est principium *quo* est movens, et subjectum ejus est motum ab ipsa si quidem hoc ipso quod dico virtus movens, ibi jam intelligitur subjectum movens ut *quod*, ergo non distinguitur ibi virtus ut movens, et subjectum ut motum, sed utrumque ut movens respectu materie, tum quia forma solum est ratio agendi ut *quo*, ipsa quidem substantialiter, et primario, accidentia autem activa, ut ejus instrumenta, et sic eadem ratio currit, ac de illis; tum quia materia sola non est capax motus proprie dicti, sed solum mutationis; motus enim requirit subjectum completum in actu, ut constat ex Philosopho, V Physic. et ibi advertimus quæstion. XIX.

Ex eo autem quod ista virtus motiva sit indifferens, et ad plura se habens saltem in individuo, sequitur quod ipsa non sufficit movere determinate, et in singulari nisi ut mota, ita ut prius debeat esse in actu determinate, quam se reducat de potentia in actum. Et hujus ratio est, quia si aliqua virtus est in potentia ad producendum aliquid, et non in actu, oportet quod ut producat illud moveatur seu mutetur de potentia ad actum, quia ex potentia ut potentia, id est, ut est in statu potenciali non procedit actio; licet enim ex potentia activa, ut activa est, procedat actio, tamen quatenus habet statum potentialem illa activitas, actio non procedit, nisi talis status tollatur, et ipsam tolli est moveri, vocamus autem statum potentialem, quamdiu aliqua virtus non est ultimo determinata ad aliquam operationem, vel effectum, sed ita potest operari hoc, quod est

adhuc suspensa ut operetur aliud, vel potest etiam impediri, et non operari, tunc enim restat aliquid ut vel expediatur, seu tollatur impedimentum, vel ut tollatur suspensio, et determinetur in singulari ad hoc potius quam ad illud, et multo magis si debeat determinari ad ipsam speciem actus, vel ad aliquam conditionem requisitam. Nihil autem aliud est actuari, seu habere, statum actualem agendi, quam ultimo determinari determinatione tollente potentialitatem et suspensionem, non tollente potestatem et universalitatem agendi diversos actus, eo quod potentialitas, quamdiu non est determinata, non est adaequata actui seu effectui faciendo, nec plene proportionata: restat enim aliquid semper, quo ultimate illi adaequetur ut exeat actio in singulari. Illa ergo virtus quae operatur supponendo potentialitatem ad operandum, oportet quod mutetur de tali potentialitate ad actualitatem, et talis mutatio non potest nasci a se, quia ut nasceretur, deberet esse sublata potentialitas, ergo ab ipsa potentialitate tolli non potest, sed supponere quod sit mota, et sic sublata potentialitate operabitur.

Quod si de se sufficienter sit determinata in actu, et nullo modo in potentia, operabitur non per motum, et transeundo de potentia ad actum (de quo solum loquimur in praesenti) sed vel per simplicem emanationem, vel per actum excludentem omnem potentialitatem ad agendum qui est actus purus. Emanatio autem, licet respectu essentiae, a qua passio dimanat non dicat motum, sed simplicem dependentiam, tamen quia haec essentia habetur a generante producentem formam, scilicet proprias passiones, respectu talis generantis et moventis, jam supponitur moveri ab alio, et non a se. Quare virtus procedens de po-

tentia ad actum in operando, oportet quod procedat ut mota prius tollendo talem potentialitatem et hoc non a se, sed ab alio, quia non potest tolli nisi per operationem, operari autem non potest, quamdiu est in potentialitate, ergo prius est sublata potentialitas quam operetur, ergo ab alio debet tolli, et cum non sit processus in infinitum in momentibus, oportet quod primi motus alicujus operantis reducantur ad causas extrinsecas, et illi tandem ad primam causam.

Nec tamen propter hoc reducuntur omnes isti motus ad proprium generans, sed dicimus quod ad primam causam, quia ut reducat ad generans, requiritur quod sint tales motus, quod pertineant ad ipsum primum statum, seu instans primum naturae et naturam ut genitam, et ad motus qui sunt naturae ut natura, quia scilicet sunt motus quibus movetur, non praecise movent aliud, sicut calefactio ignis non est operatio ei data a generante, quia in illa non explicatur motus naturae, quia in illo non movetur, sed movet aliud.

Ex qua doctrina colligitur primo, quod etiam viventia in suis primis motibus, quibus constituuntur in actu, ut possint se movere in alios actus, indigent movere extrinseco, eo quod etiam in illis primis motibus vere moventur, et operantur exeundo de potentia ad actum. Et bene stat quod vivens eliciat active illum primum motum, et tamen non moveat se, sed ab extrinseco moveatur, quia ille primus motus non se habet ut propria passio ipso vivente mere passivo se habente, sed est propria actio, utpote vitalis egrediens, et elicita ab ipso, in virtute tamen generantis, et moventis extrinsecae, eo quod est vita habita et participata ab alio, et consequenter potest esse mota et inchoata ab

alio. Et sic motus cordis et primus motus intellectus, et voluntatis ab extrinseco movente sunt licet ab intrinseco eliciantur, quia cum perfectior viventis consistat in eo operari, et in quiescere, et haec est operatio vitae, qua scilicet movet se, movetur autem quia per motum movet, necesse est, quod a generante detur illi, non solum virtus movendi, sed etiam virtus mota, id est, constituta in actu ut se moveat, siquidem virtus non est in actu, sed in potentia ut moveat, et operetur, et ita indiget moveri, et esse motam ut moveat, ergo necesse est, quod a generante constituatur virtus viventis mota, quia pertinet ad primum statum naturae viventis, et non potest esse mota a se ipsa operationem dictam, quia ut se constitueret motam, deberet operari; operatio autem cum fiat per motum, supponit esse motam, debet ergo ille primus motus fieri non a se, sed ab alio extra, scilicet a quo se vita ipsa participat: non est necesse, quod se moveat vivens, sed quod participet motum vitae, et inchoative vivat non complete, et consummate; incipit enim motu illo se movere, quatenus constituitur in actu se ut in sequenti actu moveat, et quia hoc debetur viventi in ipso primo instanti, quia est perfectio propria, et illi debita, ideo sicut res inanimata generatur ut quiescens in loco proprio, quia debetur illi quies, per accidens autem, si non sit in loco proprio, movetur a generante, ut tendat ad illum, ita oportet quod vivens non generetur ut quiescens, sed ut motum ut moveat, et sic pertinet ad causam generantem animal dare motum cordis, qui est primus motus vitae; et ad generans spiritum pertinet dare primum motum intellectus et voluntatis, quo incipiat se movere in

illo genere vitae, nam etiam vita intellectiva in nobis est participata, et operatur exeundo de potentia ad actum, et sic operatur ut mota.

Secundo colligitur primum illum motum cordis, vel intellectus aut voluntatis, vel quemcumque alium primum motum cujuscunque rei, non posse esse deficientem si de facto datur, nisi efficiat ipsum movens, sicut si generans est debile, poterit quoque producere motum cordis debilitatum, et similiter si intellectus et voluntas posset moveri in primo suo motu virtualiter, vel formaliter ab aliquo agente deficiente posset quoque ille motus esse defectuosus. Et dico *formaliter*, vel *virtualiter*, quia licet in omni operatione quae de novo incipit, Deus sit primum movens, et praedeterminans formaliter, tamen si supponuntur alii actus praecessisse, ita quod illa operatio non sit simpliciter omnium prima, tunc potest in virtute praecedentium actuum incipere motio istius novae operationis; nec tenetur Deus movere juxta modum suum, sed potest se accommodare juxta modum relictum virtualiter ex prioribus actibus, et ideo in aliis operationibus quae de novo incipiunt potest aliquis incipere defectuose sine hoc quod attribatur defectus primo moventi, sed prius disponenti. Caeterum in motu qui est omnium primus, nec supponit alium etiam ut disponentem, determinatio ejus non potest oriri ex aliquo priori actu, nec juxta illum accommodari primum movens ad movendum, et ita nec formaliter, nec virtualiter movetur a se, sed solum a primo motore operante juxta modum suum, et non juxta accommodationem relictam ex aliquo priori actu in ipso mobili: unde ex vi talis motus non potest sequi aliquis defectus in mobili. Et licet propter indifferentiam suae potentiae et li-

bertatem, possit non operari, et non sequi illum motum primi motoris, quia movet non cogendo libertatem, nec tollendo, tamen ex hoc non sequitur, quod possit illud mobile deficere, et peccare, sed solum potest non facere per negationem, aut suspensionem actus, non ex vi dictaminis alicujus deficientis, sine quo nulla omissio, vel commissio peccaminosa est voluntarie. Et ita aliud est posse non facere, quantum est ex meritis potentiae et objecti, quod pertinet ad libertatem ut non operetur coacte, aliud est posse non facere peccando, quod requirit facere cum deficientia in principio volente et in dictamine proponente, quod dictamen in illo statu primae operationis non est dabile, cum a solo Deo moveatur, sicut nec in beatitudine ratione status optimi, nec in Christo ratione Personae Divinae. Et sic a posse non facere ad posse non facere peccando, semper mutatur appellatio etiam respectu ejusdem actus.

Tertio colligitur, quod actus immanens licet recipiatur in agente, non tamen est idem movens, et motum primo et per se, et similiter in emanatione passionum, ut frigiditas ab aqua calefacta. De primo constat, quia licet sit idem agens et recipiens actionem, non tamen est idem movens, et motum, quia ut dictum est aliud est elicere actum, aliud movere et moveri, nam etiam virtus eliciens debet esse mota ut eliciat, et sic prius est moveri quam elicere actionem. Non est autem contra rationem virtutis activae quod sit in potentia ad sustentandum actionem, et ut sibi inhæreat: est tamen contra rationem potentiae activae ut agat, et eliciat actionem si est in potentia determinabili, et suspensa ad agendum, quæ in determinato non potest tolli ab ipsa per suam operationem, siquidem ut

operetur exigit determinari, et ideo esse movens, et motum opponuntur circa idem tanquam potentialitas indeterminationis, et actualitas determinationis ad agendum, potentia autem sustentans in esse, et recipiens per inhæSIONEM, non pugnat cum ipsa virtute activa ad agendum, quia posse sustentare aliquam actionem vel formam etiam fundatur in actualitate essendi, quia perfectius est esse sustentans, quam inhærens. Præterquam quod actio immanens non secundum idem procedit et recipitur, nam procedit in intellectu a potentia et specie, recipitur autem in sola potentia; in voluntate vero procedit ab appetitu ut actuato per propositionem objecti et moto a cognitione, recipitur vero in sola potentia voluntatis.

Quod vero attinet ad emanationem propriæ passionis jam ostendimus in q. XII Physicor. et q. XXIII, quomodo emanatio non distinguitur ab actione generantis, et ita jam supponit aliquid distinctum a quo procedat, et a quo sit, quod iterum ostendemus uberius, q. II de Anima, a. II.

Ultimo, sequitur bene posse aliquid movere seipsum per hoc quod una pars moveat aliam, quod etiam verificari potest de motu corruptivo. Constat hoc, quia in vivente una pars agit in aliam, et una pars ægra potest corrumpere sanam, et nutritio fit per hoc quod una pars corrumpit alimentum, et generat carnem in aliquo sibi propinquiori. Non tamen potest effective aliquid se generare, quia sic esset ut generaret, et non esset, ut generaretur, et consequenter, neque potest effective se corrumpere procedendo non esse ad esse, quia corruptio sequitur ad generationem, quæ semper est circa alterum, non circa se.

De antiperistasi.

Supposito, quod nihil potest agere in se ipsum immediate, et directe, quod est agere per se, restat videre an possit per accidens, scilicet secundum actionem aliquam reflexam. Contingit autem reflexio ista dupliciter; uno modo per hoc solum, quod aliqua actio inveniat aliquod obstaculum ne ulterius transeat, sed qualitas ibi recepta rursus agat in suum agens a quo educta est, vel in medium per quod transivit, et sic in ipso medio intensior reddatur. Alio modo invenitur qualitas aliqua crescere, ex eo quod agens circumdatur a contrario fortiori, qua circumdatione posita, reflectit qualitas ad se, quia non potest transire per contrarium, sed tunc non fit reflexa ejaculatio a contrario, sed solum circumobstantia, quæ non potest vincere totam activitatem agentis contrarii, et ideo reflectitur ab illa in seipsam, magisque intendit se. Et ista circumobstantia Græce dicitur *antiperistasis*, quasi circumdatio, et circumobstantia contrarii. Dari autem istam antiperistasim experientia comprobatur, videmus enim in æstate aquas subterraneas esse frigidiores, in hieme calidiores, quia in hieme circumdante frigore, et constipante terram, calor qui vel ab æstate, vel ab exhalationibus calidis erat ibi inclusus, non permittitur exire, et ita ad se rediens intendit calorem aquæ: in æstate vero laxata permittitur ille calor exire, et aqua redit ad suam frigiditatem. Quæritur ergo quomodo illa qualitas agat in se ipsam, et se intendat, et a quo fiat illa actio antiperistatica?

In quo supponendum est, per talem antiperistasim vere intendi, et

perfici qualitatem, non solum secundum apparentiam, nec solum secundum condensationem, neque secundum actionem intentionalem sed vera et propria intensione. Quod licet aliqui negaverint, nihilominus in hac parte experientia fidendum est, quæ est mater Philosophiæ, cum in contrarium non obstat aliqua ratio, quæ experientiam sensuum corrigat. Et talem antiperistasim ponit Aristoteles I Meteoror. et ibi S. Thomas XIV et XV, ubi hoc reducit ad experimentum, quod jam attulimus de aqua subterranea in æstate et hieme. Nec potest dici, quod ibi est deceptio sensus, quasi manus calida applicata aquæ fontis videatur sibi frigidior, non quia frigida est, sed quia manus est calida. Nam contra est, quod eadem manus tangens aliam aquam communem et illam subterraneam sentit differentiam inter hanc et illam, ergo non potest reduci ad solam dispositionem manus, quæ unica tantum est, sed ad diversam dispositionem aquæ; imo si manus frigida reddantur sicut in hieme, et tangant illam aquam fontis, et aliam calidam discernunt differentiam frigiditatis in illa, et non in ista, ergo non est ibi deceptio sensus. Similiter hoc non fit per majorem addensationem, vel raritatem aquæ, tum quia aqua densior qualis est aqua maris, si non ponatur intra terram non sentitur frigida, ergo non provenit illa frigiditas ex majore densitate neque calor ex majore raritate, quia stante eadem raritate, aqua calida redditur intra terram, et non extra: præterquam quod eadem manet difficultas, a qua causa proveniat ista major addensatio, vel rarefactio, et ridiculum videtur negare experientiam de majore calore, vel frigore, quod experimur in aqua et affirmare de raritate, et densitate, quam non experimur. Denique,

neque hoc fit per solam actionem intentionalem, et non per physicam intensionem caloris vel frigoris, nam species intentionales quæ solum sunt repræsentativæ, non intendunt alterative ipsam qualitatem. Videmus autem per antiperistasim effectus reales et physicos, qui non possunt reduci ad species intentionales, ut quando aqua ita frigescit, quod congelatur, aut exhalatio ita calefit per antiperistasim quod ignitur: ergo hoc non potest reduci ad actionem intentionalem: præterquam quod calor, vel frigus non emittunt ex se species intentionales perfectiores se ipsis, ergo a talibus speciebus non potest fieri major intensio qualitatis realis, quia intensio fit a majori et perfectiore virtute, et ex eadem ratione non potest dici, quod in antiperistasi qualitas reflectens, sine alia causa intendit præjacentem, quia qualitas reflectens cum originetur a præjacente, supra quam reflectit, non potest esse majoris virtutis, quam ea a qua procedit, ergo per se solam non potest eam intendere, quia intensio fit a majori virtute, et simile non potest agere in suum simile, ut sequenti articulo dicemus.

Quare his emissis dicendum est, quod major illa intensio causata in antiperistasi habet causam per accidens, et causam per se: causa per accidens est obistentia contrarii, ratione cujus impeditur actio ultra transire, et refrangitur quando contrarium obstens non est ita vehemens, quod possit totaliter extinguere contrarium, ita tamen forte, quod possit refrangere. Causa autem per se talis intensionis aliquando est causa intrinseca et particularis, aliquando extrinseca et universalis. Est causa intrinseca et particularis, quando posita antiperistasi crescit in qualitate sibi innata, et ex ejus visceribus prove-

niente, v. g. quando aqua circumdante calore amplius frigescit, ut aquæ putiales in æstate. Et tunc dicimus quod sicut frigus emanat ab ipsa aqua, et solum propter impedimentum oppositum non emanat in tota sua perfectione, ita cum obistente contrario sit reflexio ipsius frigoris, tollitur magis impedimentum, et melius disponitur ipsa aqua ad emittendum frigiditatem perfectiorem, tum quia natura conatur vincere contrarium, et ita ad majorem sui conservationem fortius agit; tum quia reflectente frigore, manet corpus proximum, quod tangit aquam, minus calidum minusque impediens emanationem ipsius, frigore enim in ipsum reflectente afficitur; tum denique, quia circumdante calore, evaporantur exhalationes adustæ, si quæ ibi sunt relictæ, et sic redditur aqua minus oppressa, et magis libera, ut in suam proprietatem se reducat.

An vero si per antiperistasim crescit aliquid in qualitate non propria, sed extranea, ut quando aqua fit calidior, vel exhalatio sicca magis etiam calefit, quæ qualitas non potest dimanare ex ipsa natura aquæ vel exhalationis, tunc dicendum est, quod causa directa illius majoris intensionis est illud agens, quod ibi primo posuit virtutem caloris, quod si non sit sufficiens ad tantam intensionem, et tamen crescat qualitas in ea, tunc oportet quod adjuvetur ad illam majorem intensionem, vel etiam ad generandum ignem a causa universali, quæ est cælum, ad quod pertinet hujusmodi defectibus succurrere quando non est agens proximum determinatum a quo fiat effectus. Cælum autem positus dispositionibus necessariis agit usque ad formam substantialem, sicut quando jugulatur animal, vel suffocatur, laqueus vel ferrum non generant cadaver, sed removendo dis-

positiones requisitas ad temperamentum animalis, et ponendo quæ sufficiunt ad inanimum, cælum ipsum generat formam cadaveris. Sed quia cælum utpote causa universalis non determinatur ad producendum talem vel talem formam, nisi posita aliqua dispositione ex parte corporis inferioris, ideo qualitas extranea intenditur per antiperistasim, etiam usque ad generationem alicujus substantiæ, ubi gratia ignis, dispositio ibi est major congregatio caloris, et reconcentratio ejus ex circumdatione frigoris, ut docet D. Thomas i. Meteor. lection. xiv, atque ita congregatio illa calidi est dispositio, productio vero intensioris caloris, vel etiam ignis, est a cælo, siquidem ponenda est causa extrinseca hujus qualitatis extraneæ, et non sufficit illud agens quod illam primo produxit, quia ut supponimus debilem virtutem produxit: ergo oportet quod reducatur ad cælum, quod est causa extrinseca universalis. Quod vero aliqui, ut P. Suarez disputat. xviii Met. sectio ix, numer. xiii, et Rubio hic dicunt aquam reddi calidam in hieme propter exhalationes calidas, quæ a sole extrahebantur a terra, sed fuerunt perfecte elevatæ, et ideo manserunt circa terram vel aquam, et calefaciunt illam, hoc non sufficit: tum quia non semper extrahitur tanta copia exhalationum ex omnibus locis subterraneis, nec de eo nobis constat, et tamen in omnibus subterraneis invenitur aqua calidior; tum quia manet eadem difficultas, quomodo illæ exhalationes possunt intendere illum calorem in aqua ultra proprium gradum caloris, quem habent ex eo solum, quod circumdantur a frigido; tum denique, quia jam assignatur pro causa directa illius caloris agens illud, quod talem calorem illis exhalationibus impressit quod fuit sol; unde si in-

tendatur magis ille calor, nec est recurrere tanquam ad causam directam ad ipsummet solem, qui illum calorem primo produxit, vel ad aliquam causam fortiorem quæ calorem illum intendat, quæ non apparet alia, quam ipse sol vel cælum.

Ex ista antiperistasi nascuntur multi effectus, qui mirabiles apparent eo quod habent pro causa contrarium obstens, sicut quod fulmen generetur intra nubem humidam in exhalatione sicca, quod injecta aqua in calicem vivam, vel in prunas fortius erumpat calor, quia per humectationem condensantur aliquæ partes, et resolvuntur plures vapores calidi in calicem, vel fortius etiam intenditur calor in prunis contra illud frigus, et humectationem aquæ condensantis partes prunarum: et alia multa exempla possunt occurrere, de quibus in libro Meteor. In his tamen omnibus non est idem movens et motum, sed reducuntur in diversa, tam ex parte causæ directæ, quam per accidens ut ostensum est.

De intensione mediæ per reflexionem qualitatis.

Contingit interdum qualitatem emissam per aliquod medium, invento aliquo obstaculo ipsum medium fortius alterare, sicut radii solis interdum emissi reflectuntur, et ipsum medium calefaciunt; propter quod ista ultima regio aeris calidior est quam secunda, ubi concresecunt nubes, quia illic reflexio radiorum non pervenit. Est et dubium a qua causa fiat illa major intensio, si quidem tam radii directi, quam reflexi sunt ejusdem intensionis, atque adeo vel simile ager in simile, vel idem in se ipsum. Et non solum fit per istam reflexionem intensior ca-

lor qui virtualiter tantum continetur in luce, sed etiam ipsa lux magis intenditur, sicut videmus, quod lux candelæ si retro ipsam ponatur corpus opacum intensius illuminat ipsum medium, quia ab opaco resilit lux ad medium. Supponimus autem in ista reflexione vere intendi qualitates istas, sive calorem, sive lucem, quia experientia continua id testatur, cum videamus non solum ipsum corpus opacum, unde fit reflexio, sed etiam medium ipsum reddi clarius aut calidius ut patet, quia si in ipso medio ponatur scriptura facilius legitur, et melius videtur, ergo signum est ipsam lucem intendi in medio, et ita non potest recurri ad majorem densitatem, quia aer ipse non est densior in reflexione radiorum, quam in directa emissionem. Dicere autem quod non intenditur lux illa, sed quod plures luces numero distinctæ in eodem subjecto ponuntur, sicut cum plures candelæ accenduntur in aliquo loco, hoc est impossibile, quia duo accidentia numero distincta non sunt in eodem subjecto, ut quaest. ix ostendemus, quod si ponerentur, adunarentur in unum, sicut duæ aquæ fiunt una aqua, quando coniunguntur, plures autem candelæ magis illuminant aliquem locum, quia quælibet diversam partem attingit, in qua erat lumen debilius, et sic plus illuminant quam si esset una tantum candela, et ideo non est simile. Quare inquirendum restat a qua causa proveniat illa major intensio lucis in eadem parte medii, nec enim potest ad solam densitatem corporis opaci unde fit reflexio reduci; tum quia densitas opaca non importat majorem lucem, neque illam quam recipit intendere potest, cum sit qualitas diversæ rationis; tum quia lux non transit superficiem primam corporis opaci, alioquin si transiret, illud per quod

transit esset transparentes, et non opacum, si autem in sola superficie recipitur, ibi non est densitas, ratione cuius lux ipsa magis congregatur, quia densitas non est proprietas superficiem sed corporis, cuius tamen partes non penetrat illa lux.

In hac difficultate duo involvuntur. Primum et principale est, quomodo in actione reflexa unum simile agat in aliud simile, et magis intendat illud, v. g. lux ut duo reflexa agat in lucem ut duo directam, et de hoc agemus in sequenti articulo, ubi omnes difficultates allatas dissolvemus. Secundum est, an in ista actione reflexa idem agat in se ipsum, saltem per accidens et superposita reflexione. Et ad hoc dicimus in præsentem, quod etiam in actione reflexa, una pars agit in aliam, non eadem in se ipsam; cum enim illa lux emittitur e luminoso, certum est quod lux recepta in una parte, et inherens illa non transit in aliam, nec enim unum accidens migrat e subjecto, sed producit aliam lucem, et multiplicat illam ab una parte in aliam. Unde quando illa lux tangit corpus opacum ibique inhaeret, et propter opacitatem non transit ulterius, agit illa lux reflectendo in medium, et sic nunquam agit in se ipsam, sed in partem distinctam, siquidem intensiorem qualitatem producit in ipso medio, medium autem distincta pars est a corpore opaco unde fit reflexio. Quomodo autem obsistente contrario, et reflectente illuminatione, intensior lux generatur, et a qua causa proveniat illa major intensio, ad sequentem articulum pertinet.

ARTICULUS II.

Utrum simile possit agere in suum simile?

Ostenso, quod idem non potest agere in seipsum, restat videre an

possit agere in simile, quod est quasi alterum se. Est autem supponendum, quod tripliciter potest esse aliquid simile vel dissimile alteri: primo, in ipsa specie qualitatis, v. g. quod utrumque habeat, vel non habeat calorem; secundo, quantum ad gradus, ut quod utrumque sit ejusdem gradus caloris, v. g. quatuor, vel ut duo; tertio, quantum ad conditiones agendi, vel patiendi, ut quod sint ejusdem raritatis aut densitatis, figuræ vel situs, et reliquarum conditionum, quæ aliquo modo conducere possunt ad agendum vel patiendum. Inquirimus ergo, an quando agens et patiens habent istam similitudinem, sive omnes istas tres, sive aliquam illarum, possit agens agere in passum: Et loquitur de actione quando incipit non quando consummatur, nam in fine actionis potius agens, et passum debent esse similia cum ad hoc tendat actio ut assimilet sibi passum. Nec est difficultas de agentibus æquivocis, quæ manifeste sunt dissimilia non solum passo, sed etiam effectibus, sed loquimur de univocis, in quibus licet effectus sint similes, ideoque consummatione actionis etiam passum debeat esse simile agenti, tamen a principio debet esse dissimile, ut ad similitudinem istam perducat.

DICO ERGO PRIMO: Quando agens et patiens sunt similia triplici illo modo similitudinis, non potest dari actio, et ita formaliter loquendo simile non potest agere in simile, sed debet aliquo modo esse dissimile a principio. Est communis sensus Philosophi traditurque ab Aristotele in hoc libro primo, c. vii, et ibi a D. Thoma lect. xix, et aliis multis locis. Et ratio est manifesta, quia unum, quodque patitur in quantum est in potentia, et agit in quantum est in actu, ergo passum ut passum non debet esse simile omnino agenti,

quia si esset simile deberet utrumque esse in actu, vel utrumque in potentia, et sic non fundaret unum actionem, et aliud passionem. Confirmatur, nam agens, si vere agit, oportet quod aliquid ponat de novo, quod antea erat, ubi enim non fit aliquid de novo, nihil fit, sed actum est, et solum prout id quod antea erat, ergo ut fiat aliquid de novo oportet quod modo sit, quod antea non erat, et consequenter sit dissimile passum in principio actionis ipsi agenti, utpote non habens in principio, quod postea in fine. Et in hoc fundatur commune dictum, quod agens intendit assimilare sibi passum, et quod actio procedit a victoria agentis supra passum, hæc enim omnia requirunt dissimilitudinem inter agens, et passum a principio actionis.

Dices: Inter similia est minus resistantiæ, ergo est facilior actio. Item, similia facilius conservant suam virtutem sicut duæ manus se calefaciunt, et conservant calorem, licet aquæ calidæ sint, ergo simile, agit in simile saltem, quando agendo se conservant. Respondetur inter duo similia esse minus resistantiæ positivæ, magis autem negativæ, quia est incapacitas recipiendi novum terminum, nisi sit aliqua dissimilitudo in recipiente, alias jam illum haberet, non autem de novo recipit, et ideo non est facilior actio quando est tanta similitudo, ut non possit aliquid de novo fieri in subjecto. Ad secundum dicitur, conservationem caloris in manibus non fieri intendendo, et augendo ipsum calorem, nec eundem producendo, sed a contrariis defendendo: si autem una manus produceret in altera calorem vel illum intendere, supponeret in altera, vel non esse calorem, vel non esse tantum.

DICO SECUNDO: Si agens sit simile passo in specie, dissimile autem in

gradu, et conditionibus requisitis, potest agere in passum. Conclusio est certa et communiter admissa, ipsaque experientia constat, nam calidum excellens potest agere in calidum remissum, illudque intendere, et assimilare sibi, et tamen constat jam habuisse speciem caloris.

Tota difficultas reducit ad hoc, an possit simile agere in simile tam in specie, quam in gradu, dummodo sit dissimile ex parte conditionum, puta quia est magis densum, vel rarum, siquidem experientia videtur monstrare, quod calor in materia densa, ut ferrum ignitum, vel carbo vehementiorem calorem producit, quam flamma in stупpa, et non quia habet calorem intensiorem cum flamma habeat calorem ut octo, siquidem est ignis, ergo quia habet materiam densiorem.

In hac difficultate aliqui sentiunt densitatem materię conducere ad effectum intensionem, ita ut virtus seu activitas sequatur multitudinem formę in materia, non autem intensionem formę ut sentit M. Soto II Phys. quęst. IV ad 5, Toletus, Niphus, et alii. E contra vero alii existimant, activitatem formę solum desumi penes intensionem, et gradus, non penes densitatem, aut raritatem, atque ita non posse agere calidum ut quatuor, quantumque densum in aliud calidum ut quatuor magis rarum, atque ita dicitur perfecte simile agens et passum, quando assimilantur in specie et gradu qualitatis, etiamsi in densitate, et raritate, aliisque conditionibus dissimilia sint. Ita M. Bannez cap. IX de Generat. quęst. II Carmelitani disp. VIII, quęst. II, Conimbricenses, Suarez, Rubio, aliique plures quos citant. Quorum fundamentum est, quia ratio formalis activitatis et virtutis sumitur ex forma et ex actu, unumquodque enim agit in quan-

lum est in actu, est autem in actu per formam quę tollit potentialitatem, ergo quamdiu non crescit in ista actualitate, non crescit ratio formalis agendi, neque activitas; densitas autem, et raritas non pertinent ad formam caloris, v. g. vel frigoris, sed ad aliam qualitatem quę oritur ex constipatione, vel ampliatione partium materię, ergo ex vi illius non est major activitas, nec aliqua dissimilitudo quantum ad rationem formalem caloris respectu passi habentis æqualem gradum caloris. Et ita densitas, et raritas solum pertinebunt ad majorem extensionem qualitatis, non ad majorem intensionem qualitatis, et sic conducent ad aliquos effectus extensivos, ut quod agens velocius, et citius agat et ad majorem spheram se extendat. Nihilominus

DICO TERTIO: Densitas et raritas, et alię similes conditiones ad agendum requisitę, non augent activitatem, et virtutem agentis formaliter et directe, conducere tamen possunt indirecte, et per modum ejusdam dispositionis, ut virtus aliqua quę debilior erat fortificetur, et intensior fiat virtute agentis in medio habentem talem dispositionem, quę non potest ita intense produci in medio carente illa. Itaque nonnunquam conditiones istę conducunt, ut resultat major et intensior activitas non quidem ab ipsis, sed ab agente, pręsupposita tamen tali dispositione aut conditione ipsorum, et posita tali intensione, poterit corpus densum fortius, et intensius operari, non ratione densitatis, vel aliarum conditionum, sed ratione majoris intensionis. Prima pars satis videtur convinci fundamento secundę sententię, et constat etiam, quia materia sive densa, sive rara potest esse in potentia ut sit magis vel minus calida, ergo etiam in ipsa densitate potest esse diversitas graduum

caloris: ponamus ergo quod sit calor ut sex in materia densa, inquiri in alia materia rara, vel possunt etiam esse sex gradus caloris, vel non? Hoc secundum dici non potest, quia possunt in materia rara esse usque ad octo gradus, siquidem potest inflammari, et in ignem converti, ergo a fortiori potest habere sex; tunc ergo utraq; materia, tam rara, quam densa est in potentia ad perfectiorem gradum, scilicet ad septem, ergo non poterit agere, et producere calorem ut septem, sed solum ut sex, siquidem solum operatur ratione qua est in actu, non qua est in potentia, sed hos etiam gradus ut sex potest producere calor in materia rara, ergo sunt æqualis activitatis, siquidem habent æquales effectus, scilicet calorem ut sex, licet una tardius altera operetur, ad majores autem gradus sunt in potentia, ergo ex præcisa ratione densitatis formaliter, et directe non sequitur, quod aliquis calor intensior fiat, nisi aliquid amplius addatur.

Secunda pars conclusionis difficilior est, nec in ea omnes conveniunt ut videri potest apud P. Suarez disp. XVIII Metaphys. sect. IX, Rubio tract. de reactione et passione, q. VIII, Murcia disp. IV, q. IV. Sunt enim in hac parte duo principia ab aliquibus tanquam certa admissa, quę omnem intensionem videntur excludere; primum, quod ex majori densitate corporis, et multitudine materię, non fit virtus intensior, neque effectus perfectior, licet eundem effectum velocius producat. Secundum, quod virtus diffusa per medium cum magis, ac magis debilitetur non potest in parte remota intensiorem effectum producere, etiam ibi inveniat majorem dispositionem, v. g. majorem densitatem, aut raritatem, et similia: quę principia admittit Murcia ubi supra se-

quens P. Suarez citatum sect. VIII, n. XXXI, sed tamen idem Suarez postea sect. IX, in fine propter argumentum quod deducitur ex actione reflexa, coactus est unum ex illis principii negare, et magis inclinat ad negandum hoc secundum, et revera nos censemus negandum esse ex doctrina, quam tradidimus VII Physicor. quęst. XXII, art. II, et tunc amplius explicabimus.

Sentio ergo utrumque hoc principium esse moderandum juxta sententiam S. Thomę, nam in primis, ut omnes fateantur non repugnat virtutem emissam ab aliquo agente habere in remotis aliquem effectum quem in propinquo non potest propter indispositionem subjecti, ut optime tradit S. Thomas III Phys. lect. IV, et in II, dist. XV, quęst. I, art. II ad 6, ubi inquit: « Quod cujuslibet agentis habentis situm, actio prius recipitur in medio, quam in termino, non tamen oportet, quod recedat in utroque eodem modo, sed secundum quod existit dispositio utriusque, sicut piscis qui detentus in rete stupefacit manum, præter hoc quod stupefaciat rete, quod stupefactionis capax non est. » Sicut ergo virtus emissiva, licet longius progrediatur, potest effectum aliquem non debilitatum sortiri in distantia remota (intra suam tamen spheram) quia ibi invenit dispositionem convenientem, et non ante, et tunc virtus illa, quę transeundo per medium videbatur debilitata, efficaciter operatur inventa congrua dispositione, cur similiter non dicemus, quod licet in medio formaliter sit qualitas debilitata, quia diffunditur uniformiter difformiter, tamen virtualiter in quantum est, virtus fortioris agentis relinet vim efficiendi effectum intensiorem, ubi invenit densiorem materiam, quę aptior est, ut producat intensior effectus, non propter ipsam densitatem.

tatem præcise, sed propter vim caloris, seu qualitatis diffusæ, qui potest diviso modo explicari, et fortificari in medio diversimode disposito, etiamsi longius distet, quia nunquam illa qualitas amittit quod sit virtus agentis fortioris, et ita quod virtualiter contineat vim producendi effectum intensum, ubi invenerit dispositionem aptam, licet in se formaliter debilitata sit.

Et hoc ipsum in terminis loquens de densitate, et raritate mediæ ostendit D. Thomas in Meteor. lect. vi, in disgressionem de coloribus iridis ubi inquit: « Quod autem lumen in medio habeat debilius esse, quam in corpore lucido, satis manifestum est, quia medium quod est perspicuum est rarum, et lumen propter raritatem mediæ facile pertransit, et non est multæ permanentiæ in eo, sed in corpore illuminato est densitas, qua corpus lucidum, et etiam lumen aliquantulum terminat, et propter densitatem talis corporis, lumen in eo est majoris permanentiæ. Et in hujus signum, lumen existens in medio debilius operatur, quam existens in corpore lucido vel illuminato, debilius autem operatio consequitur debilius esse, quia modus operandi consequitur modum essendi. » Ita D. Thomas quibus ultimis verbis aperte fatetur lumen reddi intensius in corpore densiori, quam in medio rariore per quod transit, et consequenter in remotiore distantia posse fortius operari, quam in propinquiori propter diversam dispositionem recipientium. Denique, conjunctionem diversorum luminum facere intensius lumen, et multiplicare ipsum, quando radii concurrunt ad idem punctum aperte docet D. Thomas in II, dist. XII, quæst. I, art. III ad 2, et super caput II Dionysii de divinis nomin. lect. II, ergo in sententia D. Thomæ negandum non est quod propter majorem conjunctio-

nem radiorum vel multitudinem, et spissitudinem materiæ potest agens intendere suam qualitatem quam in medio rariore non intendebat ex defectu dispositionis, quamvis id non fiat formaliter a densitate, vel raritate, sed ab agente diffundente illam qualitatem supposita tali dispositione, idque poterit facere in remoto, etiamsi in propinquiori parte non fecerit ob defectum dispositionis.

Et fundamentum sumitur ex actione reflexa luminis vel caloris, quia quando lux vel calor reflectitur partes illæ propinquiores angulo reflexionis recipiunt intensius lumen, et vehementius, et quanto illud corpus unde fit reflexio fuerit densius aut tersius tanto lumen intensius producit, ut quando reflectitur a speculo, vel ab auro, et hoc non potest fieri ab ipsa densitate, vel opacitate corporis formaliter loquendo, nec est necesse recurrere ad causam universalem, quæ est cælum, ergo fit ab ipsa virtute agentis quantum habet producere intensiorem effectum, tanquam instrumentum sui agentis, ubi meliorem invenerit dispositionem. Minor constat, quia densitas, vel opacitas non sunt virtutes productivæ lucis, sed omnino illi dissimiles, nec oportet recurrere ad causam universalem, nisi quando omnino deficit causa particularis, quæ in præsentem non deficit, scilicet ipsa virtus agentis diffusa in quantum instrumentum ejus est. Major autem deducitur ipsa experientia, nam ex reflexione lucis videmus ipsum aerem reddi clariorem, quia melius ibi aliquid videtur, aut legitur: videmus etiam, ex corpore densiore, et tersiore, ita intendi lucem, ut producat et ejaculetur aliud simile lumen usque ad aliud corpus, unde dicitur I Macchabæorum, c. VI: *Refulsit sol in clypeos aureos, et resplenderunt montes ab eis.* Videmus etiam calorem per

reverberationem radiorum ita crescere, quod aliquando generat ignem, ergo illud calidum intensius fit, et non solum extensius, siquidem etiam ignem producit. Similiter constat ignem inflammare stuppam, vel sulphur distans, et non aerem intermedium, quia invenit dispositionem in stупpa, ratio cujus potest crescere calor usque ad octo, qui in medio non crescit, sed formaliter minor erat calor in parte magis distantia siquidem uniformiter difformiter diffunditur, ergo signum est a qualitate minus intensa formaliter, posse produci intensiorem posita tali, vel tali dispositione, eo quod virtualiter est intensior in quantum est virtus et instrumentum substantiæ, et sic habet vim ad producendam totam intensionem usque ad dispositionem ultimam, si invenerit subjectum aptum, et cum illum invenit in distantia ibi producet illum.

Ad hæc vere respondent Auctores. Aliqui negant in reflexione luminis esse lumen intensius, sed visum videre clarius, quia movetur ab ipso corpore densa a quo fit reflexio, sed melius movere, nisi ratione majoris lucis, quæ est ratio movendi, ergo si intensius et clarius movet, etiam intensius lumen est. Alii dicunt, in reflexione lucis dari quasi duo luminosa, quia illud a quo fit reflexio iterum per aliam lineam emittit lucem et illuminat, et sicut quando dantur duo luminosa, v. g. duæ candelæ in diversis partibus est majus lumen intensive non extensive; ita quando fit reflexio a corpore opaco, fit intensio majoris luminis, quia emittitur per diversam lineam, non quod corpus opacum sit efficiens illius luminis, cum potius opacitas contrarietur luci, sed

quia luminosum illud ibi frangens radios, fit quasi duplex in virtute non in entitate. Sed contra, quia illa virtualis generatio luminosa (etiam dato quod fiat per diversam lineam reflexa illa emissio) non potest intelligi, nisi ponatur nova et major intensio in ipso corpore unde fit reflexio, nam quando duo luminosa ponuntur in diversis partibus spatii, ideo fit majus lumen, quia in illa parte ubi ponitur secundum luminosum, erat lux remissior, et ideo potest ibi ab intensiori luminoso intendi, et ita toto spatio intensius lumen videtur, ergo si eodem modo fiat in reflexione luminis, oportet quod intensior lux applicetur illis partibus ubi erat minor, ut clarius et lucidius videatur motum medium. Hoc ergo est quod inquirimus, unde sumatur illa major intensio luminosa in reflexione.

Alii dicunt esse majorem lucem solum extensive, videri autem majorem propter medium ex omni parte illuminatum posita reflexione quod antea non erat. Quod explicat sic, quia aer iste plenus est parvis corpusculis qualia videmus ad radios solis, corpora autem ista ex directa lucis emissionem irradiantur etiam ab una parte, cum vero fit reflexio irradiantur etiam ab opposita, et ideo medium clarius videtur, et luminosius, quia magis illuminata sunt illa corpuscula, quod est illam lucem extensive esse majorem, id est, penes diversas partes, non intensive. Sed contra, tum quia ubi nulla est istorum corpusculorum permixtio ut in regionibus frigidissimis, ubi istæ exhalationes, et corpuscula, aut non elevantur aut consumuntur, tamen ibi ex reflexione speculi, vel alterius corporis tersi fit major lux; tum in corporibus celestibus, quæ sunt sine istis atomis, et tamen cum lux solis incidit in partem stellatam, reverbera-

tur major lux, quam in parte diaphana, ut patet in luna, et in stellis, ergo reflexio lucis etiam sine illis corpusculis intensiorem effectum habet; tum denique, quia cum speculum vel aurum recipit in se radios solis, non solum magis illuminat medium, sed etiam corpus oppositum ut videmus in speculo, et Scriptura sacra dicit de clypeis aureis, a quibus montes resplendent, splendor autem ille in montibus non poterat fieri major ex corpusculis illuminatis a lumine reflexo, quia lumen reflexum illuminabat illa corpuscula a parte contraria, et aversa ipsis montibus, ergo major ejaculatio illa luminis, non fit isto modo per illuminationem atomorum.

Denique, alii dicunt quod per reflexionem non solum ipsum medium illuminatur intensius, sed etiam ipsum luminum, a quo directe lumen emissum fuit nisi sit summe intensum sicut sol, si autem non habet lucem summam, ut lucerna, poterit ab ipsa luce perfici per reflexionem. Sed hoc præterquam, quod non explicat quomodo fiat major intensio luminis in aere a reflexione luminis solaris, adhuc respectu lucernæ patitur easdem difficultates, eo quod a corpore unde fit reflexio, non potest lumen lucernæ intensius fieri, nisi transeat per medium, quod est inter ipsam lucernam, et corpus opacum a quo reflexio fit, et de illo lumine quod transit per medium usque ad lucernam, remanet difficultas solvenda, a quo fiat talis intensio, non enim potest fieri a corpore opaco, unde fit reflexio, quia densitas, et opacitas formaliter non faciunt majorem lucem, neque lucerna, quia non recipit in se intensius lumen nisi per medium illuminatum lumine intensiori; et quia ipsa lucerna se intendet, quia totum lumen quod ibi est

ab ea procedit, ab opaco enim formaliter solum refrangitur, non augetur lux.

Quapropter dicendum est, quod luminum, vel calidum emittendo directe lucem, vel calorem, et iterum reflectendo non intendit lucem ultra gradus quos in se habet, hoc enim est impossibile, alias excederet virtutem propriam: neque formaliter fit intensior lux a corpore opaco a quo fit reflexio, eo quod densitas, vel opacitas non est ratio formalis producendi majorem lucem: sed dicendum est quod lux diffusa a luminoso per medium magis ac magis debilitatur, quia procedit uniformiter difformiter stante medio in eadem dispositione; si tamen tangit corpus tersum vel densum a quo possit fieri reflexio, intenditur illa lux ab ipsa luce remissione, quæ erat in medio, non quatenus formaliter remissa, ut de se patet, sed quatenus virtualiter est intensior, quatenus est virtus ipsius luminosi, vel agentis a quo emanavit, a quo habet virtutem, ut ubi invenerit dispositionem talis densitatis, vel tersitatis, possit explicare se in majorem effectum et intensionem, in quantum est virtus agentis intensi, sicut diffusus ab igne in aere intermedio, quia humidus est non producit flammam, et in sulphure, vel stipulam, quia licet ibi calor sit remissior formaliter, quam in aere propinquiori igni, est tamen virtualiter intensior in quantum operatur ut virtus ignis generantis alterum ignem, ubi invenerit materiamabilem, et non impeditam.

Solvuntur argumenta.

Objicies primo: Quia lux tangens corpus opacum solum tangit ejus superficiem, alias si ultra illam

transiret, ultra illam non esset opacum, sed diaphanum, sed in superficie non datur densitas, quia hæc petit partes magis coadunatas, ergo si lux non intrat partes, non recipitur ibi intensius ratione densitatis, ergo ab ipso non potest fieri intensior lux magis, quam ab aere medio quod est rarum.

Secundo: Quia qualitas diffunditur per spatium uniformiter difformiter, ergo non solum debilitatur in se formaliter, sed etiam ut est virtus agentis, et sic etiam virtualiter non potest intensius operari, quia etiam ut virtus agentis est, remittitur: unde etiam videmus, quod calor ignis, si sit multum remotus, non producit ignem, etiamsi ibi ponatur corpus densius, et magis siccum, et lux quæ valde debilitata est non crescit per reflexionem, ergo amittitur illa virtualis intensio.

Tertio: Quia alias idem contingeret in antiperistasi, quod tamen supra negavimus, nam posset dici, quod aliquod calidum per antiperistasi sit calidius, quia calor ille virtualiter potest esse intensior, licet non formaliter, ita potest intensius agere, etiamsi procedat a calore minus intensio. Cur ergo in antiperistasi dicimus majorem intensionem fieri a celo, in actione autem reflexa fieri ab agente directo?

Quarto: Generaliter loquendo ubi corpus est densius, ibi est plus materie, ergo est etiam plus formæ, quia omnes illæ partes formam habent, ubi autem est multum formæ est multum actualitatis et consequenter activitatis, ergo intensior actio sumitur a multitudine formæ, et densitate materie. Suffragatur etiam experientia, quia videmus ferum candens non habere calorem ut octo, alias haberet formam ignis,

et non ferri quod est falsum, siquidem redit ad accidentia ferri relicta sua nature, et tamen actio ferri candentis est vehementior, quam flammæ, ergo ratione densitatis materie, potest idem calor intensius operari.

Ad primum, non desunt qui negant lucem recipi in sola superficie, et consequenter negant dari corpora perfecte opaca, sed aliquid habere transparentiam, eo quod si lux recipitur in sola superficie daretur superficies lucis separata ab omni parte divisibili, repugnat autem separari indivisibile a partibus. Cæterum non apparet cur negemus corpora perfecte opaca, sicut dantur corpora perfecte transparentia, si autem est capacitas, et potentia respectu unius contrarii perfecti etiam et alterius, transparentia autem, et opacitas contraria sunt. In perfecte autem opaco, certum est quod in sola superficie recipitur lux, et non in profunditate partium, nec propter hoc dabitur indivisibile separatum, quia qualitas non habet indivisibile speciei per se ipsam, sed per quantitatis superficiem, hæc autem a partibus non est separata; est autem inconveniens, quod naturaliter indivisibile sit separatum a partibus, eo quod est terminus earum; quod vero qualitas subjectetur in superficie conjuncta partibus nullum est inconveniens, quia talis qualitas potest suam habere divisibilitatem in ratione qualitatis, et intensionis, licet in ratione extensionis qualitatis non habeat nisi superficiale.

Quidquid tamen fit de hoc, ad argumentum respondemus, quod si lux recipiatur in corpore non solum opaco, sed etiam terso, ibi non est difficultas, quia corpus tersum aliquid habet transparentiam, et sic in partes profundiores intrat lux, et propter multitudinem partium, et